

Oponentní posudek na diplomovou práci „Faktory ovlivňující altruismus“

Katedra filosofie a dějin přírodních věd Přírodovědecké fakulty UK

Autor: bc. Robin Kopecký

Oponent: Ing. Petr Houdek

Komentář k obsahu

Jelikož předpokládám, že autor bude chtít výsledky své DP publikovat, volím posudek kritičtějšího ražení, s připomínkami k záležitostem i možná přízemným, přesto v peer-review potenciálně autoru ubližujícím.

Úvod je strohý a bez jediné reference. Od univerzalistických teorií (Greena či Haidta) autor skočí k superspecializovaným hypotézám („bandáž se pojí s utilitaristickým světonázorem“), aniž by bylo zřejmé či vysvětlené, jak tyto hypotézy z teorií vyplývají či je využívají či rozšiřují.

Kapitola 2 začíná, zdá se mi, poněkud dryáčnický, „biologové nezačali kázat o tom, jaké věci mají být“ [8] (a podobné formulace se v práci opakují). Chybí hlubší argumentace (či alespoň reference) o propojení metod a otázek biologie a etiky, diplomant rovnou píše o metodě hypotetických myšlenkových experimentů a dvou preferovaných filosofických směrech. (Mimochodem nejde o pleonasmus? Může být i „reálný“ myšlenkový experiment?)

Teorii/e vysvětlující chování v dilematech jsou předloženy jen v krátkosti a autor nato spíše předkládá (náhodný) výběr faktorů, které ovlivňují odpovědi u participantů studií. Ergo, review část práce by měla být lépe konceptualizována. V předloženém textu má čtenář problém si jednotlivé faktory zasadit do určitého rámce; málokdy z odstavce/kapitoly vyplývá take-home-message, což autor sám podtrhne, když uzavírá: „Lidé neuvažují v bohatosti morálních teorií, spíše reagují na stimuly.“ [20]. Pak ale měl místo morálních teorií psát o teoriích vysvětlující reakce na příslušné druhy stimulů... (Jako třeba, proč ženy mají rády zvířata více než muži. [48])

Literatura je referována coby „výpisky z četby“ a často není zřejmé, k čemu uvedený odstavec/reference směřuje, kupř. „Skupina, která skóruje v utilitaristických soudech výše v osobních dilematech, tak také více odmítá nespravedlivé nabídky ve hře na ultimátum, které jsou v rozporu se striktní utilitaristickým kalkulem (Koenigs et al., 2007).“ [19] OK, a dále? Co z toho vyplývá? Odmítání nespravedlivých nabídek

je patrně v důsledku horší emoční regulace u sobeckých motivací... Diplomant však dále toto poznání nijak nerozvíjí/nevyužívá.

Vůbec (!) není v práci vysvětleno/komparováno, na základě jakých důvodů/argumentace si autor vybral kvysvětlení ultimátních důvodů morálky přístup partner choice a ne jiný – v současnosti třeba upřednostňující přístup z třídy teorií cultural/norm selection. Je trochu absurdní (byť v jeho přístupu konzistentní), že pak argumentaci o morálních dilematech lidí začíná evolucí ryb čističů... [23].

I když v počátku autor uznává, že existuje i utilitarismus norem, svůj pohled poté zúží na „max. štěstí pro max. lidí“ přístup. Pochopitelně pak kritizuje skupinový výběr za falsifikovaný dilematem dělení pacienta [24]. Problém v tomto uvažování ale je, že utilitarismus může vysvětlit i dbání o „určité“ normy, o kterých jsou lidé (jejich skupiny) obecně přesvědčeni, že zvýší blahobyť většiny (jako kupř. vražda pro krátkodobý zisk i mnoha osob – zakázáno, společnost by byla neudržitelná; ale určité okrádání jednotlivce pro blaho mnoha – dovoleno, společnost může prosperovat). Z toho pak vyplývá, že skupinový výběr nemusí mít zcela odlišné predikce než partner choice.

Jak uvedeno výše, je velmi nestandardní, že z diskutované teorie nijak (!) nevyplývá empirická práce, důvody pro H1 a H2 a jsou „dovysvětleny“ ex post a H3 se najednou týká sexuálního výběru, i když teorie pojednávala o obecné kooperaci. Review část přitom zabírá většinu textu, pravidlem by měl být spíše opak, měly by převažovat sekce data/výsledky/diskuze.

U výsledků CRT by měl být diskutován fakt, že už jde o velmi populární test a „správné řešení“ je notorické.

U statistických testů (tam, kde se uvádějí) někdy chybějí jejich hodnoty a ukazatele síly efektu (třeba Cohenovo d), univerzálně chybějí konfidenční intervaly. U vyhodnocení není reflektováno mnohočetné porovnávání (zejména u tohoto typu výzkumu je odůvodněné očekávat, že mnohé „významné“ vztahy mohou být dány extrémním počtem analyzovaných proměnných).

Z toho vyplývá i další – a nejsilnější – výtka, že nebyla provedena žádná (!) mediační analýza či alespoň regrese (GLM) kontrolující na kovariantní vazby, popř. faktoriální analýza identifikující společné skupiny proměnných. Z deskriptivní analýzy se kupř. zdá (hádám, uvedeno to není), že ženy jsou ve vzorku mladší než muži, pak ovšem reportované výsledky u pohlaví jsou kontaminovány věkem (a vice versa), stejně tak u analyzované CRT a inteligence panují odlišnosti mezi pohlavími, takže uváděný vliv těchto proměnných na dilemata není vůbec prokazatelný.

Zdá se, že autor někdy interpretuje korelační analýzu coby analýzu odlišnosti středních hodnot různých proměnných [50]. Výsledky obecně jsou záplavou vzájemných korelací a to včetně u proměnných, o nichž nepadlo ani slovo (kupř. víra

v boha). Někdy se odkazuje na „českou veřejnost“, ale v textu není uvedeno, nakolik je vzorek reprezentativní české populaci.

Diskuze v mnohém odkazuje na review, není v ní uvedeno mnoho nových či alternativních způsobů vysvětlení výsledků. Vezměme vliv anonymity: proč anonymita má vést k depersonalizaci a ne třeba k snížení osobní odpovědnosti či horší představitelnosti situace či větší motivaci ke škození...? Proč nebyli zváženy další (specifické) postoje coby individualismus, hédonismus, nepotismus, rawlsismus atd.? Další připomínky v otázkách...

Komentáře k formě

Diplomant nevhodně/zbytečně využívá pojem „latentní faktor“ i u konstruktů typu inteligence, předpojatost..., u nichž vždy neplatí, že by si lidé jejich úrovně nebyli vědomi či byli pro ně jinak skryté. Pojem „sentimentální“ není obvyklý (v literatuře, co znám) a vznáší se otázka, proč je nutný a nepostačí „lidé“ (proč je nutné analýzu vztahovat i na některá zvířata?).

Mnohé a mnohé formulace nemají gramatický smysl, resp. jsou sami o sobě nepochopitelné, kupř. „Užití „Cognitive reflection test“ (CRT) – standardizovaného testu měřícího schopnost odvrátit u snadných matematických úloh intuitivní odpověď, tedy kognitivní předpojatost způsobenou „rychlým myšlením“ (Frederick, 2005).“ [10] či „většina participantů sama by nebyla ochotna provést záchranu pěti lidí přímým obětováním – shoením člověka provést“ [42]. Je poznat, že text byl psán ve spěchu.

Popř. jsou formulce vágní a neurčité a la „V etice se užívají [myšlenkové experimenty] jako protipříklad a k přenesení důkazního břemena na druhou stranu diskuze“ [11] – protipříklad čeho? Důkazu pro co? Atp. (kupř. str. 21 by chtěla přeformulovat celá).

Někdy je příjmení autora (správně) součástí věty, někdy je však uveden jako reference v závorce, i když figuruje ve větě jako podmět. Reference z kap. 2.4 už příliš kopírují (Cushman, Young, 2009: 10).

Práce trpí vážnými chybami v interpunkci a překlepy (popř. chybějícími či přebývajícími slovy). Rovněž je často používán plural majestatikus, někdy velmi rušivě („Postupným zjednodušováním vozíkových dilemat (Thomson, 1986), jsme se dobrali k jejich standardním variantám.“ [12]). Tu a tam je v textu přítomna slovní vata typu „každý měsíc ne-li týden vychází nová publikace užívající vozíky jako standard“ [11].

U grafů/tabulek by se hodilo zopakování, co číselné odpovědi slovně značí. Obvykle jsou v grafech uváděna procenta, někdy však počty (graf 7), aniž by bylo zřejmé proč.

Hodnocení

Práce se zabývá velmi inspirativním tématem, nicméně v současné podobě vyžaduje značné úpravy a dodělávky (zejména u analýzy dat). Navrhuji hodnocení velmi dobře či dobře, dle výkonu v ústní části obhajoby.

Otázky k obhajobě

1. Proč myslíte, že platí: „nižší kognitivní reflexe bude odpovídat utilitarismu (k tomuto účelu jsme vytvořili scénář „kasino diamant – problém dědictví vaší sestry).“ [21]? (Mimořádně, ovlivňovalo respondenty, zda měli skutečnou sestru?). Jaká by měla být obecná forma dilemat (popř. příklady), kdy by utilitaristické řešení bylo považováno spíše za intuitivní, heuristické a naopak deontologické za racionální a deliberativní?
2. Mohl byste konkrétně rozvést, jak z diskutovaných teorií vyplývá H1 a H2?
3. Píšete „Nejlepší strategie je zacházet se všemi nestranně a sdílet náklady a výnosy rovně.“ [24]? Je to skutečně obecně rovnovážné řešení?
4. Je volba ne/utilitaristického partnera obecně generalizovatelná (věk participantů, kultura země, příjem, atd.)?
5. Proč si myslíte, že sdílení dotazníku je vysvětlitelné recipročním altruismem [28-29]?
6. Myslíte si, že souslednost otázek/úkolů mohla ovlivnit výsledky?
7. Definujete „újmu“ jako fyzické ublížení, není to samo o sobě předpojatost? Psychologická újma ze svědectví kanibalismu může být intenzivnější než fyzická (třeba z bodnutí špendlíkem) a adekvátním zdůvodněním „morálně zavrženímhodné“ volby. Hodláte nějak zkoumat determinanty vzniku těchto psychologických škod?
8. Mohl byste rozvést, co je více utilitaristického na tom, udělit vyšší trest pro žháře zabívší koně než žháři majetku?
9. Mohl byste rozvést tvrzení „Z evolučního pohledu však může mít i nízký efekt zásadní roli, proto jsou v práci věnována pozornost i nízkým efektům.“ [37]?
10. Jak víte, že jste objevili „nový faktor“ a ne jen kovariát „narcisismu, machiavelismu a psychopatie“? Jak víte, že za výsledky stojí zrovna nižší „sensitivita“ k ublížení druhým a ne třeba slabší inhibice či naopak vyšší potěšení z nadřazenosti atp. [56]?

V Sibiu, Rumunsko dne 7. 9. 2015

Petr Houděk, v. r.